

Filantropi – kärlek till människan och samhällsligt riskkapital

**PONTUS BRAUNERHJELM
OCH JOHANNA
PALMBERG**

Pontus Braunerhjelm är forskningsledare på Entreprenörskapsforum samt professor vid Kungliga Tekniska högskolan (KTH) och Blekinge Tekniska Högskola (BTH). Hans forskning berör effekterna av entreprenörskap, innovation och ekonomisk geografi på industriell dynamik och ekonomisk tillväxt. Braunerhjelm har även grundat Filantropiskt forum. Pontus.braunerhjelm@entreprenorskapsforum.se

Johanna Palmberg är docent i nationalekonomi och lektor vid Södertörns högskola samt forskningsledare vid Entreprenörskapsforum, där hon bland annat driver Filantropiskt forum. Hennes forskning handlar bland annat om familjeföretag, filantropi och entreprenörskap. Johanna.palmberg@entreprenorskapsforum.se

Artikeln baseras delvis på Braunerhjelm och Palmberg (2017a, 2017b).

Under de senaste decennierna har intresset för filantropi rönt en betydande ökning samtidigt som filantropin har genomgått stora förändringar. Bland annat ger allt fler tidigare i livet, det föreligger ett ökat fokus på effekt och mätbarhet och intresset för samhällsförändring har generellt ökat. Sammantaget har utvecklingen lett till nya investerings- och finansieringsformer liksom nya partnerskap. Med utgångspunkt i den internationella forskningslitteraturen redogör vi för Entreprenörskapsforums filantropiforskning med fokus på en omfattande intervjustudie med nordiska filantroper. Likaså presenteras statistik över svenska donationers nivå och regionala fördelning. Artikeln avslutas med en diskussion om filantropins roll i samhället och policyförslag.

Filantropins renässans började med att Bill Gates, grundare av Microsoft och en av världens rikaste personer, under 1990-talet beslöt att överföra stora delar av sin förmögenhet till en stiftelse (Bill och Melinda Gates Foundation). Efter det har ett stort antal amerikanska entreprenörer följt i Gates spår, uppmuntrade av bland annat *The Giving Pledge*, som initierades av Warren Buffett och Bill Gates och där andra miljardärer övertygats om att skriva på en förbindelse att senast vid sin död ge bort åtminstone hälften av sina tillgångar.

Ordagrant betyder filantropi ”kärlek till människan”. Vi definierar filantropi som privata donationer riktade till ändamål som gagnar den långsiktiga samhällsutvecklingen, till exempel utbildning, forskning eller kultur, ofta gränsades till eller identiskt med en kollektiv nytta. Det skiljer filantropi från välgörenhet, som ofta syftar till att lösa mer akuta problem kopplade till mat och husrum för dagen eller att ekonomiskt bistå efter till exempel naturkatastrofer.¹

Filantropin har under de senaste decennierna genomgått en dynamisk utveckling där nya finansieringsformer, som utfallsbaserad filantropi (*impact investing*) och även mer riskkapitalorienterad filantropi (*venture philanthropy*), har lanserats. Rågången mellan filantropi och traditionella investeringar har blivit tydligare. Det är närmast en glidande skala från traditionella donationer till ”investeringar med samhällsintresse”. Den gemensamma nämnaren är samhällseffekter samtidigt som mätbarhet men också avkastning på kapital har fått större betydelse. Avkastningen mäts ofta i såväl ekonomiska termer som samhällsnytta.

¹ Se exempelvis Sulek (2010) och Taylor m fl (2014) för olika definitioner och diskussion om former av filantropi.

På motsvarande sätt har också kontraktsformerna utvecklats med exempelvis utfallsbaserade kontrakt (*social impact bonds*), vilket innebär att investeraren/donatorn kan få avkastning på sina satsade medel, även om den ligger under marknadsräntan, samt att även en återbetalning av satsat belopp kan ske.² En annan trend är att filantroper skapar investeringsfonder för att stödja samhälls-entreprenörer och på så vis verka för en positiv samhällsutveckling.

Till skillnad från verksamheter som bedrivs i offentlig regi är filantropi dessutom ofta gränsöverskridande. Offentlig sektor styrs av att medel tilldelas vissa utgiftsområden under en viss tid, i regel ett kalenderår. Det filantropiska kapitalet verkar under helt andra förutsättningar och har i princip obegränsade frihetsgrader gällande hur komplexa och ofta riskfyllda projekt med lång tidshorisont ska organiseras och finansieras. På så vis kan filantropi ses som ett *samhälleligt riskkapital* som kompletterar offentlig finansiering. Filantropi har därmed potential att bidra med innovativa lösningar på existerande samhällsproblem, något som tidigt uppmärksammades i USA (Toepler och Feldman 2004). De projekt som lyckas kan, om det passar, skalas upp och föras in i offentlig sektors verksamhet.

Filantropi är inget nytt fenomen, men kunskapen om filantropi är begränsad.³ I takt med att filantropiska insatser ökat har också efterfrågan på analys av filantropins effekter, metoder och utmaningar ökat. Filantropins roll har sedan länge varit omdiskuterad, men flera forskningsrön tyder på positiva effekter (se exempelvis Feldman och Zoller (2012) samt Feldman och Graddy-Reed (2014)). Dels bidrar filantropiska donationer riktade mot verksamheter som t ex hälso- och sjukvård, undervisning, akademisk forskning och kultur, till att offentliga insatser frigörs och medel förmeras. Dels kan filantropi leda till nya och innovativa sätt att bemöta existerande samhällsproblem. Men också negativa effekter har lyfts fram, som exempelvis att verksamheter blir beroende av en osäker finansieringskälla och att förmögna individer och företag använder filantropi för att ”köpa” sig fria från skandaler och mer generellt förbättra sitt renommé.⁴ Vår bild är dock att filantroper i regel drivs av ett genuint intresse att lösa någon form av samhällsproblem. Många gånger har de en bakgrund som framgångsrika entreprenörer (Acs 2013). De representerar en unik kombination av samhällsengagemang, resurser, förmåga att lösa komplexa problem och breda kontaktnät.

De nordiska ekonomierna står inför ett antal betydande utmaningar inom områden som t ex miljö och klimat, migration/integration, demografi och styrningen av de större städerna. Mer övergripande riskerar den socio-

² Se exempelvis Hultkrantz (2015a, 2015b) för en genomgång av sociala investeringsfonder i en svensk kontext.

³ I Sverige har fenomenet tidigare uppmärksammats av t ex Braunerhjelm och Skoogh (2004) och Acs och Braunerhjelm (2005). Andra exempel är Wijkström och Einarsson (2018), som studerar det svenska civilsamhället och stiftelsesektorn, Anheier och Leat (2006), som studerar den europeiska stiftelsesektorn och filantropi, samt Anheier (2018a, 2018b).

⁴ Aktuella exempel är bl a opiatskandalen i USA och återuppbyggnaden av Notre Dame. I det senare fallet ifrågasattes varför förmögna individer bara bidrar till prestigeprojekt men inte andra till sociala ändamål.

ekonomiska utvecklingen att leda till ökad segregation, minskad jämställdhet och generellt ökande samhällsklyftor. Samtidigt har välfärdsstaten av tradition varit universell, vilket har medfört att människor är vana vid att den offentliga sektorn tar ansvar för välfärdstjänster som finansieras via skatterna. Därför finns det inte nödvändigtvis någon stark känsla av förpliktelse i välfärdsstaten att ge tillbaka till samhället och privata initiativ har inte heller uppmuntrats. Det kan jämföras med USA som har ett helt annat samhällskontrakt och är känt för sin filantropiska ådra. Där motsvarar donationerna ca *två procent av BNP* och har gjort så under flera decennier (IUPUI Lilly Family School of Philanthropy 2018).

För att möta dessa samhällsutmaningar kan filantropiska insatser vara ett viktigt komplement för att utveckla nya metoder, insatser och finansieringsverktyg som kan bidra till lösningar på såväl lokala som globala samhällsutmaningar. Därför kan det också finnas skäl att utforma politiken på ett sätt som stimulerar filantropiska satsningar.

I föreliggande artikel sammanfattar vi de resultat som framkommit ur den forskning som bedrivits vid Entreprenörskapsforum vad gäller filantropins effekter och drivkrafter i Norden.⁵ Vi inleder med att beskriva filantropins utveckling i Sverige: dess volym, regionala fördelning och koncentration. Därefter presenteras i avsnitt två de övergripande institutionella förutsättningarna för respektive land, medan avsnitt tre redovisar resultaten i intervjustudien. I det följande avsnittet (fyra) diskuteras förslag på policyåtgärder och avslutningsvis sammanfattas de huvudsakliga resultaten och slutsatserna.

1. Filantropi i Sverige – volym och regional fördelning

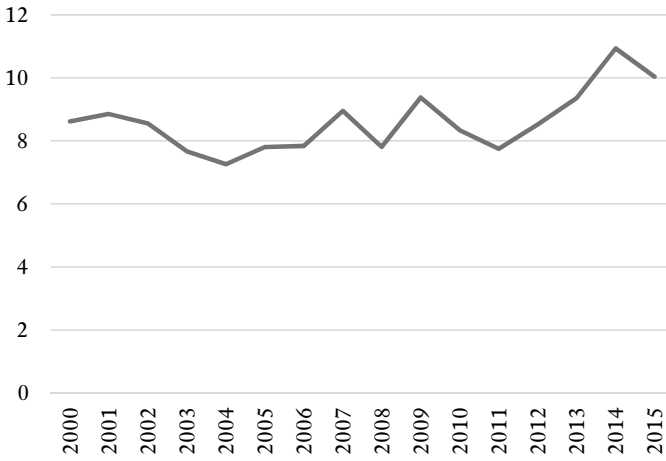
I figur 1 visas volymen på svenska donationer under perioden 2000 till 2015. Från 2011 kan en uppåtgående trend konstateras även om en försiktig minskning skedde mellan 2014–15. År 2013 utvidgades ändamålsparagrafen till att också innefatta bl a kultur, ett större antal sociala ändamål och religion vilket sannolikt delvis förklarar uppgången.

Relateras utvecklingen i donationer till BNP under samma period framträder en mindre positiv bild.⁶ I relativa tal har donationsvolymen snarast minskat något, där en bottenivå nåddes 2011 på ca 0,2 procent av BNP. Denna minskning påbörjades under lågkonjunkturen 2000–03 för att därefter ligga relativt oförändrad 2004–11. Efter 2011 kan en försiktig ökning noteras. Donationerna har alltså hållit jämna steg med den tidvis kraftiga BNP-ökningen under perioden, men inte mer än så.

Regionalt (på region-/länsnivå) dominerar Stockholm vad gäller filantropisk aktivitet. Ungefär 70 procent av privata donationer kan hänföras

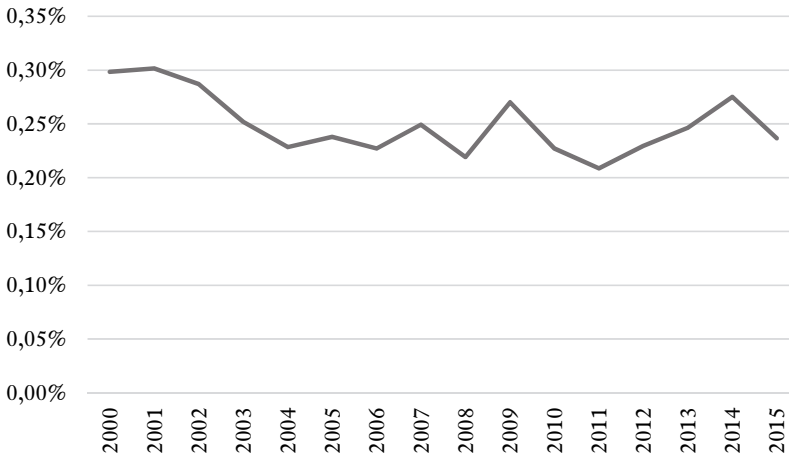
⁵ Se t ex Braunerhjelm och Palmberg (2017a, 2017b) och Braunerhjelm m fl (2019).

⁶ Inkluderas gåvor till välgörenhet (t ex 90-konton) från privatpersoner kommer andelen nästan att fördubblas. Mellan 2015 och 2019 ökade dessa gåvor med ca 20 procent (Giva Sverige 2019). En motsvarande utveckling för donationer skulle innebära en volym på 12 miljarder kr 2018.

Figur 1
Totala donationer från svenska stiftelser 2000–15 i Sverige (miljarder kr, 2016 års priser)

Källa: SCB (2017).

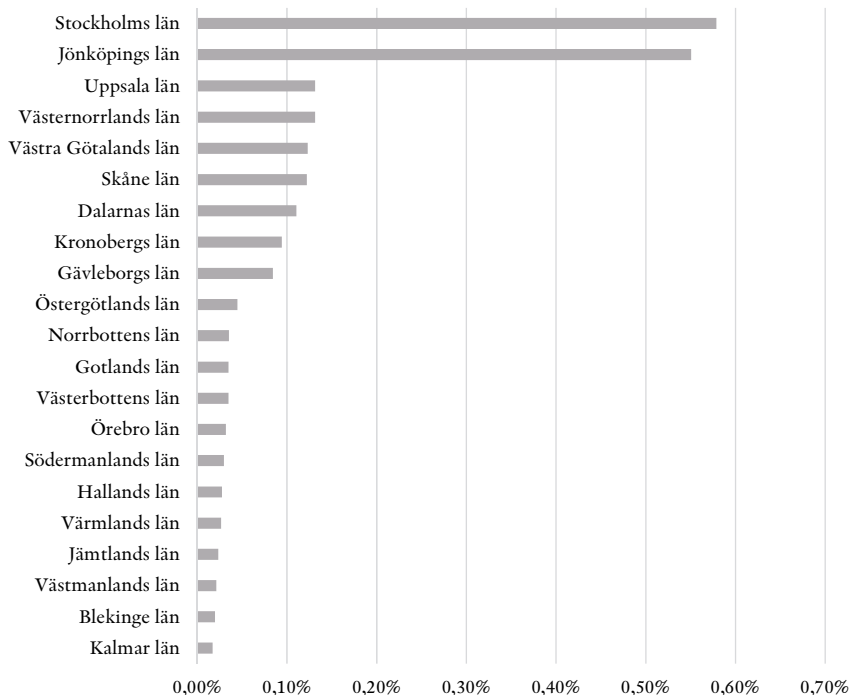
Figur 2
Donationer i Sverige som andel av BNP, 2000–15

Källa: SCB (2017).

till Stockholm, följt av Västra Götaland (8,3 procent), Jönköping (7,1 procent) och Skåne (5,6 procent). Uppsala, Västernorrland och Dalarna har alla en andel motsvarande en till två procent av de totala donationerna, medan övriga regioner faller under enprocentsträcket.

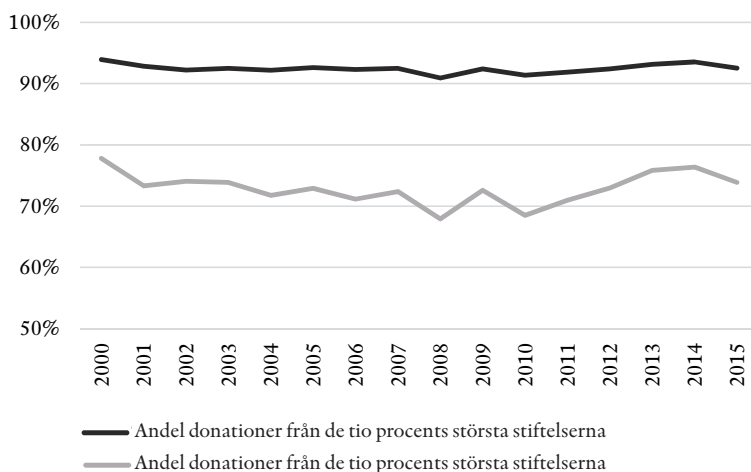
Om donationerna ställs i relation till regional BNP (figur 3) kastas rangordningen delvis om. Stockholm toppar fortfarande men är tätt följt av Jönköping, varpå följer Uppsala, Västernorrland, Västra Götaland, Skåne, Dalarna, Kronoberg och Gävleborg. Därefter är det ett större tapp till de följande regionerna. Flertalet av de topprankade regionerna har etablerat relativt nya universitet (Jönköping, Västernorrland och Kronoberg), vilket delvis kan förklara den relativt höga donationsbenägenheten (Sjögren 2004). Det finns dock undantag, t ex Östergötland.

Figur 3
Donationer som andel av regional BNP (länsnivå), 2000–15

Källa: SCB (2017).

Figur 4
Andel donationer från de tio respektive en procent största stiftelserna

Källa: SCB (2017).

Slutligen kan vi konstatera att donationsverksamheten är starkt koncentrerad till ett fåtal stora stiftelser, vilket också slår igenom när vi tittar på den regionala fördelningen. De tio procent största stiftelserna mätt som stiftelsekapital svarar för drygt 90 procent av donationerna, med Wallenbergstiftelserna i täten. Går vi ner till de en procent största stiftelserna motsvaras deras andel av 70–75 procent av donationerna. Även om vi kan

konstatera ett ökat intresse för filantropi och ett ökat antal stiftelser är det fortfarande ett fåtal, ofta gamla, stiftelser som dominerar volymmässigt.

2. Filantropi i Norden – en bakgrund

Varför jämföra nordiska länder?

Motivet för en komparativ nordisk studie, som innefattar Danmark, Finland, Norge och Sverige, är bl a att det finns stora likheter mellan de fyra länderna men också betydande olikheter. Alla fyra är små och öppna ekonomier med hög levnadsstandard och en omfattande välfärdssektor som finansieras med höga skatter. Denna samhällsstruktur indikerar att nordisk filantropi kan fokusera på andra områden än de som är direkt relaterade till välfärdsstaten. Under senare år har emellertid välfärdssektorerna i Norden varit under press. Den demografiska utvecklingen, finanskrisen och ett ökat antal människor utanför arbetsmarknaden har genererat oro för välfärdsmodellen och dess förmåga att försörja samhället med välfärdstjänster i den utsträckning som traditionellt skett. Välfärdsstatens upplevda misslyckanden kan ha föranlett alternativa eller kompletterande lösningar som initierats av filantroper.

De nordiska länderna skiljer sig åt med avseende på t ex näringslivsstruktur och de har även skilda institutionella förhållanden till EU och euron. Beträffande filantropiska insatser föreligger dessutom betydande skillnader vad gäller såväl skattenivåer som olika åtgärder för att stimulera filantropiska insatser.

Intresseökningen för filantropi i Norden sammanfaller med att den privata förmögenhetsbildningen har ökat under det senaste decenniet (figur 5). Sverige har flest dollarmiljardärer, 26 stycken 2016, jämfört med åtta stycken tio år tidigare. Norge kommer på andra plats med totalt 13 dollarmiljardärer 2016 och Danmark och Finland är i paritet med sex dollarmiljardärer vardera. Fram till 2010 hade Finland däremot inte någon registrerad dollarmiljardär alls.

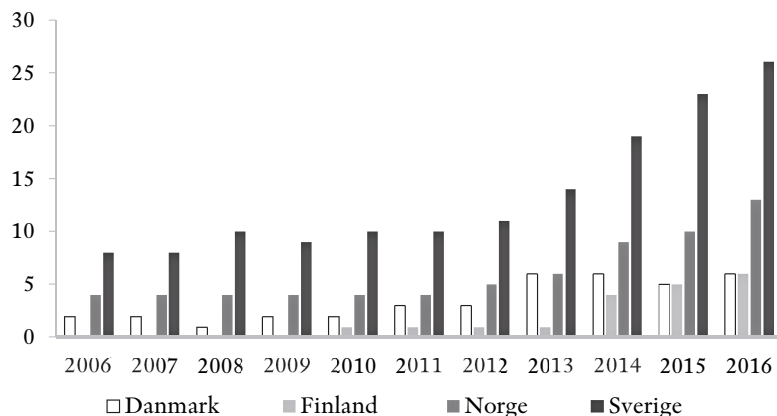
Det nordiska samhällskontraktet och välfärdsmodellen

Det nordiska samhällskontraktet vilar på solidaritet och förtroende men också på en betydande grad av individualism, vilket utgör grunden för sociala relationer och politiska institutioner (Berggren och Trädgårdh 2011).⁷ Denna bakgrund har skapat en speciell attityd till filantropi och välgörenhet. Välfärdsstaten har av tradition varit väldigt omfattande, vilket har medfört att välfärdstjänsterna traditionellt utförts av offentliga aktörer och finansierats av skatter.

Därför finns, till skillnad från ett flertal anglosaxiska länder, inte en stark känsla av förpliktelse att ge tillbaka till samhället. Under de senaste decennierna har det emellertid skett en förändring i dessa attityder – i dag har

⁷ Se exempelvis World Values Survey (Inglehart m fl 2014) för en internationell jämförelse.

Figur 5
Dollarmiljardärer,
2006–16

Källa: Forbes, olika årgångar.

exempelvis entreprenörskap och innovationer en positiv klang och filantropi och privat engagemang för samhällsfrågor är mer accepterat. Viktiga förklaringsfaktorer till attitydskiftet är sannolikt den förändrade skattemiljön (t ex avveckling av arvs- och förmögenhetsskatter), skapandet av privata förmögenheter och internationella influenser. Detta, i kombination med en relativt stark individualism i samhället, verkar ha banat väg för en ny filantropisk era.⁸ Vi kommer nu kortfattat att presentera de grundläggande institutionella förutsättningarna för filantropi i respektive land.

Danmark

I Danmark finns det ca 11 300 stiftelser (industriella och icke-industriella). De industriella stiftelserna spelar en viktig roll i den danska ekonomin. Som namnet indikerar är dessa stiftelser ägare till ett eller flera företag eller bedriver andra kommersiella aktiviteter. Det finns omkring 1 300 industriella stiftelser registrerade i Danmark, varav ca 100 anses ekonomiskt betydelsefulla. Exempelvis svarar de stiftelseägda företagen för ca 20 procent av de privata företagens årliga omsättning och 22 procent av sysselsättningen i Danmark (Nielsen 2014; Thomsen m fl 2015; The Industrial Foundations Project 2019).

Finland

Finland har ett betydligt färre antal stiftelser, ca 2 800. År 2015 tillkom en ny stiftelselag som bl a innebär att finska stiftelser ska registreras hos Patent- och registerstyrelsen samt lämna årliga revisionsberättelser och bokslut (Herberts och Hohti 2015).

Under de senaste åren har Finland infört reformer som gör det lättare att donera till forskning och innovation. Processen inleddes 2008 när företag

⁸ Se t ex Sjögren (2004) för en diskussion om attityderna till entreprenörskap och stiftelser i ett svenskt perspektiv samt Wijkström och Einarsson (2018) och Johansson m fl (2018) för en analys av det svenska stiftelseväsendet.

fick göra skatteavdrag för donationer upp till 250 000 euro till universitetsforskning. Reformen utvidgades till att omfatta privatpersoner under perioden 2009–13. År 2014 införde regeringen även ett matchningssystem där den finska staten matchar privata donationer till universitet med en faktor av 2,5 per euro som doneras.⁹ I en andra omgång utökades matchningsbeloppet till maximalt tre euro per donerad euro (upp till 150 miljoner euro för alla universitet) under en period som sträckte sig in i 2017.

Norge

År 2018 fanns det 6 718 registrerade stiftelser i Norge (Lotteri- och stiftelse-tillsynet 2019). Sammantaget delade de norska stiftelserna ut fyra miljarder NOK år 2014 (Lotteri- och stiftelse-tillsynet 2017). Detta motsvarar 0,12 procent av BNP.

I Norge är det möjligt att göra skatteavdrag för donationer till icke-statliga organisationer och stiftelser upp till ett belopp av 20 000 NOK per år. Dessutom matchar den norska staten donationer till forskning som uppgår till minst tre miljoner NOK med ytterligare 25 procent.

Sverige

Det finns ca 13 000 svenska stiftelser som 2015 donerade ca tio miljarder kr (se figur 1). Svenska stiftelser är skyldiga att betala inkomstskatt men kan vara skattebefriade om de bedriver aktiviteter med ett kvalificerat allmännyttigt ändamål (övriga nordiska länder har liknande skattelättnader för stiftelser som ägnar sig åt allmännyttiga ändamål). År 2013 reformerades inkomstskattelagstiftningen för stiftelser. En av de viktigaste förändringarna var att begreppet *kvalificerade allmännyttiga ändamål* vidgades och exemplifierades med en lista på områden som kan omfattas av lagen.¹⁰

Svenska filantroper kan även donera utdelning från aktier utan att betala kapitalskatt (Giva Sverige 2019). Dessutom finns det återigen möjlighet för privatpersoner att göra avdrag med 25 procent för gåvor till ideella organisationer för belopp upp till 6 000 kr.

3. Filantropi i nordén – en intervjustudie

Vi har genomfört en studie baserad på 41 intervjuer under 2016 med filantroper och företrädare för privata stiftelser i Norden. Nio av intervjuerna genomfördes i Danmark, sex i Finland, åtta i Norge och 18 i Sverige. Urvalet av respondenter gjordes med ambitionen att få ett varierat urval baserat på variabler som ålder, kön, inriktning och geografi. Viktigt att notera är att vi i strikt mening inte kan hävda att vi har ett statistiskt representativt urval av alla filantroper i Norden. De som har deltagit i undersökningen omfattar dock en relevant grupp av dominerande filantroper och stiftelseföreträdare som sannolikt återspeglar pågående trender och utveckling inom filantropi

⁹ Se exempelvis Helsingfors universitet (2019) för ytterligare information.

¹⁰ Se Einarsson and Wijkström (2015a) för ytterligare krav och diskussion om den svenska skattelagstiftningen.

i de nordiska länderna. Gruppen innehåller flera av de största filantroperna i respektive land och kan också, i stor utsträckning, sägas representera pionjärerna inom utvecklingen av modern filantropi i Norden.

Intervjuresultaten är sorterade på tre olika områden, där det första handlar om *motivation och påverkan*, vilket följs av *strategier och tillvägagångssätt* och, slutligen, *prioriteringar och framtid*. En kort beskrivning av de intervjuade – filantroper eller stiftelseföreträdare – visar att de kan karaktäriseras på följande sätt:

- Respondenterna är i åldern 35 till 84 år, med en genomsnittsålder på 61 år.
- 36 procent är kvinnor och 64 procent är män.
- Respondenterna har i genomsnitt mer än 20 års engagemang i filantropi, med en räckvidd från ett år till nästan 50 år.

Motivation och påverkan

Det finns många skäl till varför en person väljer att ägna sig åt filantropi. Bland de nordiska filantroperna är en individuell koppling till den specifika frågan vanlig, som kan härröra från personlig erfarenhet, familjer eller vänner. Alternativt kan det finnas en mer specifik koppling till det egna yrkesområdet eller till de anställdas välbefinnande. Oavsett skäl har filantroperna vanligen ett stort personligt engagemang och intresse för ändamålet/frågan, vilket driver deras filantropiska insatser.

Familjeengagemanget och familjetraditionen är ofta starka. I många fall är det filantropiska engagemanget ett projekt där flertalet familjemedlemmar deltar på olika sätt i organisationen och också är uppväxta med ett genomtänkt samhällsengagemang som ofta genomsyrar såväl företagandet som filantropin. I takt med att pressen på de nordiska välfärdsstaterna ökat upplever också filantroperna att det finns ett allt större behov av privata lösningar på gemensamma samhällsutmaningar.

Strategier och tillvägagångssätt

I stort sett alla respondenter har etablerat en organisation (oftast en stiftelse) inom vilken den filantropiska verksamheten bedrivs. Intervjuerna visar även att filantroperna i många fall blivit mer strategiska och fokuserade samt att de arbetar mer proaktivt med sina frågor. Exempelvis koncentrerar många sitt givande till ett mindre antal områden i stället för att ge mindre summor till många olika organisationer och ändamål. Utöver en allmän professionalisering av filantropi framkom att många av respondenterna blivit allt mer aktiva och bidrar med direkta insatser i de stiftelser/organisationer som de etablerat.

En övergripande internationell trend som också slår igenom bland de nordiska länderna är att allt fler ger tidigare i livet. Med detta har följt ett ökat intresse att mäta och utvärdera den faktiska effekten av donationerna och samhällsengagemanget. Även om direkta finansiella donationer fort-

farande är vanliga växer nya former av filantropi och sätt att engagera sig fram. Det kan röra sig om utfallsbaserade kontrakt, *venture philanthropy* och *social impact bonds*, som är baserade på en utvärdering och kvantifiering av det sociala utfallet.

Att mäta samhällseffekten av en insats är en komplex uppgift. Projekt som utvärderas är ofta tvärvetenskapliga med många indirekta effekter och långa tidshorisonter att beakta. En utmaning är att isolera effekterna av ett särskilt program där många faktorer påverkar. Det måste finnas en strategi redan när donationen initieras för datainsamling och hur de förväntade samhällseffekterna ska kunna kvantifieras för att en utvärdering ska kunna genomföras. Det pågår också ett arbete med att utveckla nya mät- och utvärderingsmetoder.¹¹

Oaktat intresset för nya finansieringsmetoder är fortfarande donationer till specifika ändamål vanligast. Dessa mer traditionella metoder följs av utfallsbaserade kontrakt (se ovan), medan andra aktiviteter i syfte att skapa samhällsnytta (t ex lån och aktieinvesteringar) förekommer men är ovanligare.

Resurser läggs även på att investera stiftelsens kapital effektivt. Stiftelser som har aktier i ett bolag har ofta inskrivet i stadgarna att de ska verka för bolagets bästa vad gäller t ex dess långsiktiga finansiella stabilitet och bolagsstyrning.

Prioriteringar och framtid

De högst rangordnade områdena är akademisk forskning samt barn- och ungdomsverksamhet, följt av omsorg och utbildning. Ingen respondent har rankat religion, sport, politik eller beredskap som högsta prioritet. Få svarande angav konst och kultur som första prioritet, trots att hälften av respondenterna är involverade i detta område. Liknande resultat har visats i tidigare studier på stiftelser i de nordiska länderna.¹²

Beträffande framtida satsningar uppgav en övervägande andel att antalet projekt antingen kommer att förbli detsamma eller kommer att öka under de nästkommande fem åren. Likaså planerar merparten att öka sina donationer. Mindre än tio procent uppgav att de kommer att minska antalet projekt under den närmaste femårsperioden, då ofta beroende på ålder eller specialisering av verksamheten.

4. Bör filantropiska insatser främjas och i sådana fall hur?

I en allt mer global skattemiljö kan det finnas skäl att stärka förutsättningarna för att fler individer ska engagera sig i filantropi. Ett väl avvägt insti-

¹¹ Se exempelvis European Venture Philanthropy Association (2015) för en praktisk utvärderingsmodell. Se Acs m fl (2013) och Zahra m fl (2009) för diskussion om mätbarhet av samhällseffekter.

¹² Se t ex Ahdekivi (2016) för Finland; Einarsson och Wijkström (2015b) för Sverige; och Lotteri-stifsetillsynet (2012) för Norge.

tutionellt ramverk för filantropiska insatser skulle uppmuntra till ett större samhälleligt engagemang. Likaså skulle knappa resurser kunna öka. Men än viktigare är att filantropi har möjlighet att bidra till lösningar på komplexa samhälleliga problem där flexibilitet och nytänkande sällan premieras bland offentliga utövare. Ett skäl är att filantroper ofta har en entreprenöriell bakgrund och har en vana att uthålligt bearbeta komplexa problem.

I intervjuerna med de nordiska filantroperna lyfts tre typer av policyåtgärder fram: skatter och finansiella incitament, förebilder samt upphandlingsprocesser och byråkrati. Vad gäller skatter trycks på vikten av möjligheter till skatteavdrag. Vi delar synen att ett begränsat avdrag kan vara värdefullt för att stimulera filantropi och bidra till en ökad mångfald och en större spännvidd i att lösa olika samhällsproblem. Mer konkret skulle det nuvarande investeringsavdraget, som infördes 2013, kunna ses som en utgångspunkt för ett sådant avdrag. Ett motsvarande avdrag för donationer skulle innebära att 50 procent av privatpersoners donationer riktade till särskilt definierade ändamål upp till en nivå av ca 1,3 miljoner kr kan dras av från inkomst av kapital. Det underliggande motivet är just att filantropi kan ses som ett samhälleligt riskkapital.

Vidare bör de matchningsprogram för donationer till akademisk forskning och universitet som använts i Finland och Norge också kunna vara en modell för Sverige. Under en given tidsperiod finns möjlighet till skatteavdrag för donationer samtidigt som staten åtar sig att matcha dessa donationer upp till en viss nivå. Medan dessa åtgärder har varit viktiga för att bygga upp finansiella resurser inom akademien har en minst lika viktig effekt bestått i fördjupade och förstärkta kontaktytor med näringslivet i respektive land.¹³

Som varit tydligt i USA är förebilder viktiga även i ett filantropiskt sammanhang. Det handlar dels om en kultur bland filantroper att våga och vilja synas, dels om politiska signaler som tydligt visar att filantropiska insatser uppskattas. Under senare år verkar också filantroper ha blivit mer öppna med sitt givande. Likaså har fler stiftelser mer lättillgänglig information på sina webbplatser, samtidigt som nyheter om donationer och projekt får allt större medialt genomslag.

Slutligen har relationer med myndigheter, upphandlingsprocessen och mängden byråkrati lyfts fram. Detta är ett mer generellt problem som också omfattar mindre företag, liksom olika former av entreprenörskap. Givet att de nordiska länderna har en stor och omfattande offentlig sektor är kommunen och/eller regionen ofta en mycket viktig kund för sociala entreprenörer (dvs entreprenörer som bidrar med innovativa lösningar på ett samhällsproblem). Samtidigt utgör strukturen och byråkratin ofta en begränsning för särskilt nya och befintliga sociala entreprenörer att skala upp sina organisationer.

¹³ Detta enligt Thomas Wilhelmsson, f.d kansler vid Helsingfors universitet, vid seminariet ”Privata donationer till högre utbildning och forskning”, den 5 november 2015 på Entreprenörskapsforum.

5. Slutsatser – behövs ett reviderat samhällskontrakt?

Under de senaste åren har det skett en förändring i filantropiskt givande. Många filantroper tenderar att ge tidigare i sina liv och att ta en mer aktiv roll i de projekt och organisationer de stöder. Det finns även ett ökat intresse, såväl globalt som i Norden, att mäta och utvärdera samhällseffekterna av filantropiska insatser. I allmänhet verkar givandet ha blivit mer strategiskt, proaktivt och med större fokus på att uppnå mätbara sociala effekter. Intresset för nya och innovativa former av givande som *venture philanthropy*, *social impact bonds* och *social impact investing*, dvs former som påminner om näringslivets sätt att arbeta, har tilltagit.

I linje med tidigare studier framgår att filantropi som fenomen inte existerar isolerat från offentlig finansiering och institutioner, utan snarare ska ses som ett komplement till offentlig finansiering i skapandet av kollektiva varor och tjänster. Samtidigt är kunskapen om filantropi, och hur den kan bidra till att utveckla samhället, begränsad. Entreprenörskapsforum är en av få akademiska miljöer som bedriver forskning inom filantropi.¹⁴ I takt med att filantropin växer är det angeläget att förstå hur och vad den kan bidra med till den fortgående samhällsförändringen. Vi hävdar att ett samhällskontrakt där också filantropi ingår som en komponent, är ett viktigt komplement till andra aktörer för att bemöta de samhälleliga utmaningar som världen står inför.

Acs, Z (2013), *Why Philanthropy Matters: How the Wealthy Give, and What It Means for Our Economic Well-Being*, Princeton University Press, Princeton.

Acs, Z, M C Boardmann och C L McNeely (2013), "The Social Value of Productive Entrepreneurship", *Small Business Economics*, vol 40, s 785–796.

Acs, Z och P Braunerhjelm (2005), "The Entrepreneurship-Philanthropy Nexus: Implications for Internationalization", *Management International Review*, vol 45, s 111–143.

Ahdekivi, E (2016), "Interactions between Non-profit Finance, Governance and Investment Style", doktorsavhandling, Aalto-universitetet, Helsingfors.

Anheier, H K (red) (2018a), "Philanthropic Foundations in Comparative Perspectives: Assessments from Twelve Countries (Part I)", *American Behavioral Scientist*, vol 62, s 1591–1756.

Anheier, H K (red) (2018b), "Philanthropic Foundations in Comparative Perspectives: Assessments from Twelve Countries (Part II)", *American Behavioral Scientist*, vol 62, s 1759–1971.

Anheier, H K och D Leat (2006), *Creative Philanthropy: Toward a New Philanthropy for the Twenty-First Century*, Routledge, London.

Berggren, H och L Trädgårdh (2011), "Social Trust and Radical Individualism: The Paradox at the Heart of Nordic Capitalism", i *The Nordic Way: Equality, Individuality and Social Trust*, GU-rapport 2011:5, Global utmaning, Stockholm.

Braunerhjelm, P, A Malm, J Palmberg och P Thulin (2019), "Philanthropy as a Source of Innovation: Evidence from Sweden", manuskript, Entreprenörskapsforum, Stockholm.

Braunerhjelm, P och J Palmberg (2017a), "Creating Impact through Philanthropy: A Nordic Perspective", rapport, UBS och Entreprenörskapsforum, Stockholm.

Braunerhjelm, P och J Palmberg (2017b), "Samhällsförändring och filantropi i ett nordiskt perspektiv", policy-sammanfattning, Entreprenörskapsforum, Stockholm.

Braunerhjelm, P och G Skoogh (red) (2004), *Sista fracken inga fickor har – filantropi och ekonomisk tillväxt*, SNS Förlag, Stockholm.

REFERENSER

¹⁴ Några andra som gör det är t ex Stockholm Center for Civil Society Studies vid Handelshögskolan i Stockholm och Ersta Sköndal Bräcke högskola

- Einarsson, S och F Wijkström (2015a), "Sweden Country Report: European Foundations for Research and Innovation", European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Bryssel.
- Einarsson, S och F Wijkström (2015b), "Det nya svenska stiftelseväsendet 2002-2012", European Civil Society Press, Stockholm.
- European Venture Philanthropy Association (2015), *A Practical Guide to Measuring and Managing Impact*, Bryssel.
- Feldman, M och T D Zoller (2012), "Deal-makers in Place: Social Capital Connections in Regional Entrepreneurial Economies", *Regional Studies*, vol 46, s 23-37.
- Feldman, M och A Graddy-Reed (2014), "Local Champions: Entrepreneurs' Transition to Philanthropy and the Vibrancy of Place", i Taylor, M L, R J Strom och D O Renz (red), *Handbook of Research on Entrepreneurs, Engagement in Philanthropy*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Forbes (olika årgångar), "World's Richest People", www.forbes.com.
- Herberts, K och P Hohti (2015), "Finland Country Report: European Foundations for Research and Innovation", European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Bryssel.
- Helsingfors universitet (2019), "Statens motfinansiering 2014-2017", www.helsinki.fi/en/matched-funding-scheme-2014-2017.
- Hultkrantz, L (2015a), *Sociala investeringsfonder i Sverige - fakta och lärdomar*, SNS Förlag, Stockholm.
- Hultkrantz, L (2015b), *Att utvärdera sociala investeringar - fakta och lärdomar*, SNS Förlag, Stockholm.
- IUPUI Lilly Family School of Philanthropy (2018), "Giving USA 2018: The Annual Report on Philanthropy for the Year 2017", givingusa.org.
- Inglehart, R m fl (red) (2014), *World Values Survey: Round Six - Country-Pooled Datafile Version*, JD Systems, Madrid, Institute. www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp.
- Johansson, D, M Stenkula och N Wykman (2018), "The Taxation of Private Foundations in Sweden 1862-2018", IFN Working Paper 1245, Stockholm.
- Lotteri- og stiftelsestilsynet (2012), "Kartlegging av pengeutdelinger i norske stiftelse", rapport från Stiftelsestilsynet, Oslo.
- Lotteri- og stiftelsestilsynet (2017), "Styrearbeid i norske stiftelser - nivå på honorar og kostnader", rapport från Stiftelsestilsynet, Oslo.
- Lotteri- og stiftelsestilsynet (2019), "Statistikk for stiftelsessektoren i Norge", lottstift.no/stiftelser/statistikk-stiftelsessektorenorge/.
- Nielsen, B N (2014), "Industrial Foundations in the Tax System", manuskript, Department of Economics, Copenhagen Business School, København.
- Sjögren, H (2004), "Svenska stiftelser", i Braunerhjelm, P och G Skoogh (red), *Sista fracken inga fickor har - filantropi och ekonomisk tillväxt*, SNS Förlag, Stockholm.
- SCB (2017), *SCB:s stiftelseregister*, Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- Sulek, M (2010), "On the Modern Meaning of Philanthropy", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol 39, s 193-212.
- Svensk insamlingskontroll, www.insamlingskontroll.se/statistik.
- Taylor, M L, R J Strom och D O Renz (2014), *Handbook of Research on Entrepreneurs Engagement in Philanthropy: Perspectives*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- The Industrial Foundations Project (2019), "FAQ", www.tifp.dk/en/overblik/oftestilledesporgsmaal.
- Thomsen, S, T Poulsen och C Børsting (2015), "Denmark Country Report: European Foundations for Research and Innovation", European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Bryssel.
- Toepler, S och M Feldman (2004), "Foundation Funding and Innovation", i Rindt, S, R Sprengel och R Strachwitz (red), *Maecenata Jahrbuch für Philanthropie und Zivilgesellschaft*, Maecenata Verlag, Berlin.
- Wijkström, F och S Einarsson (2018), "Comparing Swedish Foundations: A Carefully Negotiated Space of Existence", *American Behavioral Scientist*, vol 62, s 1889-1918.
- Zahra, S, E Gedajlovic, D Neubaum och J Shulman (2009), "A Typology of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges", *Journal of Business Venturing*, vol 24, s 519-532.